

nyomtatott falragasz és 7 kisebb irat, továbbá a báró Balass gróf Bethlen, gróf Forgách, gróf Rhédey és Soós családok levéltárából, egy-egy, a Kállay család levéltárából 4, a Görgei család levéltárával letéteményezett 1848/49-iki iratokból 15 darab, összesen tehát 125 darab adatott át kiállítás céljából a történelmi főcsoport igazgatóságának. Ez összes kiállított anyag biztosítási értéke 61,002 frtban lett megállapítva. S ehez járul még a jelenkori főcsoportban a budapesti ügyvédi kamara kiállításaként szereplő 32 nyomtatvány (Werbőczy Hármaskönyvének különböző kiadványai 1545-től 1864-ig) és 14 db középkori oklevél, valamint a kereskedelemügyi m. kir. miniszterium posta- és táviró- ügyosztálya részére szintén kiállítási célból átadott 20 db posta-ügyre vonatkozó XVI—XVII. századi irat, melyekkel a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának kiállított könyv- és levéltári anyaga 340 darabra megy fel.

Látszólag csekély szám ez, de a mit magában foglal, nemzeti történelmünk legbecsesebb emlékei közé tartozik és nélkülök nem lett volna teljes a kép, melyet az ezredéves országos kiállítás a magyar kultúra ezer évéről a világ elé tár.

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL.

1896 JANUÁR 1-TŐL MÁRCZIUS 31-ÉIG.

I.

A *nyomtatványok osztályának* anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 1132 db, ajándék útján 369 db, vétel útján (865 frt 77 kr. értékben) 299 db, vagyis összesen 1710 db nyomtatvánnyal s ezen felül még 650 db apró nyomtatvánnyal gyarapodott.

A könyvtár helyiségeiben 3908 egyén 8036 kötet nyomtatványt, kölcsönzés útján pedig 309 egyén 468 kötet nyomtatványt használt.

A nyomtatványi osztály anyagát növelő értékesebb szerzemények közt kiemelendők: 1. az insbrucki tartományi levéltártól két középkori s Tirol történetére vonatkozó okiratért csere útján megszerzett »Capitula concordiae inter Fridericum imperatorem nec non Mathiam Hungariae regem etc.« című ősnomtatvány telje-

sen ép és érintetlen példánya. 2. Michael de Hungaria, Sermones tredecim. 1480. (63 frt.) 3. Leo imperator, Tactica sive de re militari liber. Lugduni Batavorum, 1612. (7 frt 50 kr.) 4. Leo imperator, Trattato breve dello schierare in ordinanza gli eserciti. Venetia, 1586. (7 frt.) 5. Roger Ascham, A report and discourse written by of the affaires and state of germany and the emperor Charles. 1553. 6. An account of the imperial proceedings against the Turks. London, 1685. 7. A true and exact relation of the imperial expedition in Hungaria. London, 1685. (a három darab összesen 99'20 márkáért).

Külön kell kiemelni azon rendkívül becses anyagot, amelyhez Mészáros Károly nagylelkű ajándéka juttatta könyvtárunkat, aki ugyanis az általa 6000 frtéért megvásárolt Horváth Árpád-féle könyvtárt a Magyar Nemz. Múzeumnak ajándékozta azon kikötéssel, hogy abból az itt már meglévő munkák példányai részint az Eötvös-kollegium, részint pedig az egyes szemináriumok könyvtárai közt osztassanak szét.

Ajándékaikkal a következők járultak könyvtárunk gyarapításához: Az Athenaeum r. társ. igazgatósága (32 db), Áldásy Antal dr. (2 db), Babik József Egerből, Csánki Benjamin Kúnhegyesről, Czettel József, a cisztercita-rend zirczi apátsága, Fejérpataki László dr. (3 db), Ferenczi József dr. (3 db), Gerlóczy Károly (3 db), Harsányi Sándor Clevelandból, Horváth Géza dr. (9 db), Jagié V. Bécsből, Kanitz Arisztid Kolozsvárról, Károlyi Árpád Bécsből, Lampel Róbert könyvkereskedése (11db), a Pallas-Lexikon szerkesztősege, Pulszky Ferencz (2 db), Reizner János Szegedről, Gróf Széchenyi Miklós, id. Szinnyi József (11 db), Szokolay Hermin Kaposvárról, Telkes Simon (2 db), a Temesvári első takarékpénztár, Toldy László (2 db), Urbán J. Juvenál, Szegedről, Varju Elemér (7 db), Várady Gábor Mármaros-Szigetről.

A negyedév folyama alatt 517 db nyomtatványról készítettett címnap, 923 db repertorizáltatott, 205 munka 362 kötetben lett kötés alá készítve, és a 2072 munkából s 4780 kötetből áll Lanfranchi-könyvtár minden egyes darabjáról konstatáltatott, megvan-e a M. N. Múzeum könyvtárában vagy sincs, hogy a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszterium meghagyása értelmében a gyűjteménynek a múzeumi könyvtárt nem érdeklő része a többi hazai könyvtárak közt szétosztható legyen.

A lefolyt negyedévben a könyvtár helyiségeiben nagy átalakítások és változások eszközöltettek. A folyosó bebutoroztatott s itt helyeztetek el a legkevésbé használt s nagyobb részt a hittudományi szakba tartozó munkák. A nagyterem, mely eddig úgyszólván egyedül csak az egyes szakok elhelyezésére szolgált, bár a kéziratárt, levéltárt és hirlaptárt látogató közönség épen ezen a termen volt kénytelen keresztülmenni, most oly módon

rendeztetett be, hogy nem csupán az itt csoportosított adminisztrációs munkák végzésére lett kiválóan alkalmas, hanem, mivel a könyvek legnagyobb része más termekben nyert elhelyezést s ezek helyére a czédula-katalógusok, repertóriumok stb. jöttek, az itt hagyott szakokat is hozzáférhetlenné lehetett tenni a közönség részére, amely most már annál kevésbé kénytelen a nagytermen keresztüljárni, mert a hírlaptár gyűjteményeit használók részére az eddigi irodahelyiség lett olvasótermül berendezve. A kézirat- és levéltár csekélyebb számú kutatói és kiválóbb tudósaink számára pedig a nagyterem egy része tartatott fenn, ahol jól megválogatott s gondosan összeállított kézikönyvtár áll rendelkezésükre. Mindezek az átalakítások és változások természetesen a szakok megbolygatásával és áthelyezésével voltak összekötve, ugyannyira, hogy a könyvtár 120 szaka közül alig egy-kettő maradt meg helyén, a többi mind más és más termekbe lett átrakva, vagy lesz most végleg elhelyezve, miután az óriási munkát ekkoráig még nem lehetett befejezni.

II.

A *hírlapkönyvtár* gyarapodását a következő adatok tüntetik fel:

Gulyás Ferencz úr Szegedről az *Összetartás cz. önsegélyző* egylet közlönyét, 1887., 1888. évf. (2 évf. 22 szám) ajándékozta. *Sturm Albert* úr, a *Futtaki* által szerkesztett *Budapester Correspondenz*, utóbb *Budapesti Tudósító cz. könyvatos lapnak* összes teljes példányát 1875-től 1895-ig (21 évf.) ajándékozta. Köteles példányként beérkezett 641 évf. 15,292 száma, az összes gyarapodás 663 évf. 15314 számban.

Kötés alá rendeztetett és adatott 113 kötet hírlap.

Átnézetett 544 hírlap 16,752 száma.

Reklamáló levél 113 iratott, ebben 677 számot kértünk; beérkezett eddig 207 szám.

Czéduláztatott 48 hírlap 72 évfolyama.

A hírlapkönyvtár helyisége, a folyosó új butorzattal, illetve zárt szekrényekkel és karzattal (felső polczokkal) láttatván el, ezen karzat által kibővített 14 osztályzattal; hova a hírlapok közül a kevésbé használt külföldi hírlapok és a hazai idegen nyelvűek, a román, szláv és német hírlapok kerültek. A folyó (kötetlen) számok elhelyezésére újabb kisebb polczok rendeltettek meg a földszintre.

A hivatalos dolgozó helyiségek újabb berendezése következtében a hírlapkönyvtár olvasó s dolgozó teremévé az első terem rendeltetett, hol egyszersmind a rendelkezésre álló polczokon a gyakrabban használt hírlapok is elhelyeztetettek.

Az olvasók száma 353 volt, ezek 978 kötet hírlapot használtak.

III.

A *kézirattár* a lefolyt negyedben négy kézirattal (négy kötetben) gyarapodott, ezek között kiemelendő egy XVII. századi (1685) magyar imádságos könyv s Hajnóczy Józsefnek 47 dbból álló levelezése.

Az említett szerzemények földolgozásán kívül folytatott és befejeztetett a Pesty Frigyes-féle levelezési gyűjtemény rendezése, ez 314 irótól 1106 db levelet tartalmaz s négy kötetben 316 czédula készítésével állíttatott föl; ugyanaz idő alatt párhuzamosan elkészült a középkori kéziratoknak új és az eddigi hátralék földolgozásával teljessé tett inventáriuma, mi által régi hiány nyert pótlást s egy külön felállított csoport nyert kezelésre alkalmas jegyzéket. E munka közben 42 új czédula készült. Vegyes kéziratról 45 új czédula készült s így 113 régi czédulát és 42 új inventált kéziratról 416 új czédulát, összesen 529-et osztottunk be.

Kötés alá került 49 kézirat 64 kötetben.

Az évnegyedben 68 kutató 140 kéziratot használt.

IV.

A *levéltár* ajándék útján 20 db, vétel útján (652 frt és 675 bir. márka vételárért) 1293 db irattal, összesen 1313 darabbal gyarapodott. Ezek az egyes csoportok között következőkép oszlanak meg: középkori iratok, ered. 114, más. 9 db; újabkori iratok 858 db; levelek 147 db; czéhiratok 9 db; czimeres levelek 1 db; az 1848/49-iki szabadságharcra és az emigrációra vonatkozó iratok 102 db (ebből 9 db nyomtatott kiáltvány); gróf Széchenyi István iratai 58 db; genealogiai táblák 15 db.

Az ajándékozók nevei: Adorján Lőrincz, Hegedűs Ferencz dr. nyug. honvéd törzsorvos, Hesz Elek, Kovács Károly Székes-Fejérvárról, Schönherr Gyula dr., Teleki Sándor gróf országy. képviselő, Varju Elemér.

Az új szerzemények között kiváló helyet foglal el a Bossányi család egyik ágának levéltára, mely vétel útján került a levéltár birtokába; ebben van 1 árpádkori oklevél (1251-ből), 23 db a XIV., 79 db a XV. és 10 db a XVI. századból, tehát 113 darab mohácsi vész előtti eredeti oklevél; az újabkori iratok között a XVI. századiak száma 118 db, a XVII. századiaké 244 db oklevél, 64 db levél; az összes iratok 1134 db.

A középkori iratok csoportja még egy igen érdekes darabbal gyarapodott; ez Joan Dan moldvai vajdának 1423-ban Tergovisthen kelt ósláv oklevele, melyben a brassai kereskedőknek Moldvában szabad kereskedést engedélyez, illetőleg erre vonatkozó régi kiváltásukat megújítja.

A czimeres és nemes levelek gyűjteménye Almásy Péternek 1603 márczius 7-ikén Prágában Rudolftól nyert czimeres levelével

gyarapodott. Ide osztatott be, bár tárgyánál fogva a czéhlevelek közé tartozik, a modori és szakolczai posztónyirók I. Lipóttól 1659 november 30-ikán nyert kiváltságlevele, melyben a király a czéhet czímerrel tünteti ki.

Gróf Széchenyi István iratait igen becses anyaggal gyarapítja egy 58 dbból álló gyűjtemény, melyet a levéltár az előző évnyegyedben megvásárolt iratok kiegészítése gyanánt szerzett meg. Ez gróf Széchenyi Istvánnak 1835-ben Metternich herczeghez intézett emlékiratán kívül, melynek szövege maig ismeretlen volt, a nagy hazafinak 9 db. eredeti levelét és fogalmazványát tartalmazza az 1841—47. évekből, továbbá 47 db. 1831-től 1848-ig hozzá intézett levelet, mostoha fiától Gróf Zichy Alfrédától valamint gróf Batthyány Ferencztől és Gusztávtól, Bertha (?) Sándortól, gróf Erdődy Zsigmondné szül. Festetich Mária grófnőtől, Fahnenbergtől, Lónyay Jánostól, Steinbach Ferencztől, gróf Széchenyi Jánostól, Lajostól és Páltól, gróf Zichy Henriktől, Nándortól és egy ismerlentől.

Az 1848/49-iki szabadságharcz és az emigratio iratainak gyarapítására megszereztük Halle J. müncheni antiquártól a lengyel legio 74 ügyirathból álló irattárát, továbbá Kossuth Lajosnak mint pénzügyminiszternek herczeg Esterházy Pál külügyminiszterhez 1848 május 20-ikán intézett titkos átíratát, és Worcell Szaniszló lengyel ezredes iratait, köztük Kossuth 13 eredeti angol levelét az 1854—56. évekből.

A lefolyt évnyegyedben 27 kutató 1364 iratot, 2 pecsétlenyomatot használt. Külső használatra kikölcsonöztetett 23 téritvényre 110 irat, 1 nyomtatvány és 4 pecsétlenyomat.

A levéltári újabb szerzemények feldolgozásán és a folyó ügyek ellátásán kívül első sorban az ezredéves országos kiállítás céljaira különböző szempontokból alkalmas levéltári anyag kiválasztása s ugyancsak e kiállítás alkalmából majdnem naponként minden oldalról felmerülő különböző irányú magán-tudakozódások és kívánalmak kielégítése foglalkoztatta az osztály személyzetét. E mellett befejeztetett a Tunyogi József-féle gyűjtemény revideálása s a gyűjtemény a levéltár kisebb gyűjteményeinek csoportjában 8 fiókban nyert elhelyezést. Folyamatban van az 1848/49-iki szabadságharcz és az emigratio iratainak és a báró Balassa család levéltárának rendezése, bárha a munkaerő elégtelensége miatt mindkét munkálatra igen kevés idő volt fordítható.

Végül dr. Schönherr Gyula levéltárnok a könyvtár igazgatóörének személyes vezetése mellett átvette a Magyar Nemz. Múzeum részére a gróf Széchenyi család levéltárát, melyet Széchenyi Kálmán, Béla és Bertalan grófok, mint a család hitbizományi birtokosai 1895 december 10-én kelt elhatározásukkal örök letéteményként ajánlottak fel a Magyar Nemz. Múzeumnak. A 17 ládába csoma-

golt levéltár átvétele f. évi márczius 12—15 napjaiban Sopronban eszközöltetett; az új szerzemény azonban, melylyel családi letéteményeink száma 31-re emelkedett, a következő évnegyed első gyarapodásaként fog a levéltári osztály növedék-naplójába bevezettetni.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA 1895/96-BAN.

A rendezett tudományszakok száma 52, s 53,228 munkát tartalmaznak a következő kimutatás szerint: Történelem: 5,636, Magyar történelem: 2,821, Életírás: 2,405, Politika: 2,256, Magyar politika: 1,565, Jogtudomány: 1,117, Magyar jogtudomány: 1,461, Magyar országgyűlési irományok: 96, Földrajz: 1,021, Magyar földrajz: 415, Térképek: 926, Utazás: 1,182, Statisztika: 682, Schematismusok: 115, Anthropologia: 285, Természettudomány: 165, Természettan: 865, Vegytan: 405, Matematika: 1,052, Természetradj: 127, Állattan: 487, Növénytan: 412, Ásványtan: 508, Orvostudomány: 2,455, Hadtudomány: 583, Philosophia: 1,266, Paedagogia: 1,884, Széptudomány: 488, Nyelvtudomány: 2,023, Magyar nyelvtudomány: 406, Régi magyar irodalom: 631, Magyar irodalom: 2,617, Külföldi folyóiratok: 290, Magyar folyóiratok: 372, Görög irodalom: 803, Latin irodalom: 858, Classica philologia: 699, Új latin irodalom: 795, Régészet: 1,338, Éremtudomány: 175, Keleti irodalom: 2,173, Olasz irodalom: 220, Francia irodalom: 639, Germán irodalmak: 1,374, Szláv irodalmak: 406, Külföldi s hazai társulatok kiadványai: 533, M. T. Akadémia kiadványai: 386, Gazdaság: 1,331, Theologia: 897, Encyklopaedia: 139, Incunabulumok: 355, Bibliographia: 1,071.

A betűrendes czédula-katalogus írás ez évben is tovább haladt, s az elkészült 4000 czédulával ezek száma 51,200-ra szaporodott. Ezenkívül a rendes folyómunka és a szak-katalogusok készítése és kiegészítése is tovább haladt. A szak-katalogusok köteteinek száma: 94.

A könyvtár gyarapodása a járulék-napló kimutatása szerint a következő:

213 külföldi akadémiával, külföldi és hazai társulatokkal, testületekkel és hatóságokkal folytatott csere és ajándék útján: 693 mű (369 köt. 662 füz.), 165 iskolai értesítő és 1 térkép; magánosok ajándékából 137 mű (101 köt. 75 füz.); 36 nyomda köteles példányaiból 1036 mű (362 köt. 868 füz.) és 27 ujság (20 köt. 7 füz.); az akadémia kiadványaiból 21 mű (40 köt. 18 füz.); és vétel útján 358 mű, (508 köt. 155 füz.)

Az összes gyarapodás 1895-ben 2247 mű, 1368 kötetben és 1778 füzetben, 165 iskolai értesítő, 1 térkép, 27 ujság